

România în anul Marii Uniri 1918

Gheorghe Sbârnă, Ioan Opreș (coord.), *România în anul Marii Uniri 1918, Culegere de studii*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 531 p.

Cu ocazia celebrării Centenarului Marii Uniri de la 1918, un grup de istorici au decis să dea viață volumului colectiv *România în anul Marii Uniri 1918, Culegere de studii*, coordonat de Gheorghe Sbârnă și Ioan Opreș, alcătuit din 21 de articole. Pe parcursul acestora, autorii au surprins diferite aspecte care, împreună, vin să valideze ideea că cel mai important act politic al începutului de secol XX, pentru România, a fost înfăptuirea Marii Uniri. Modalitatea prin care a fost gândită structura volumului ne

demonstrează că cei doi coordonatori au dorit să aducă un omagiu politicienilor care au făurit România Mare. Ca o apreciere generală, transpare ideea că, la o sută de ani de la Marea Unire, istoricii, prin contribuțiile lor, au dorit să prezinte și să analizeze din diferite perspective opera politică și militară care a consacrat încheierea proiectului elitelor modernizatoare autohtone, înfăptuirea României Reîntregite.

Primul articol aparține istoricului Ioan Scurtu și se intitulează *1918-Victoria principiului naționalităților în Europa*. Autorul analizează procesul dezintegrării imperiului Austro-Ungar, pe două teme majore, cărora li se subordonează mai multe subteme. Pornind de la consecințele pe care lupta de la Vittorio Veneto (24 octombrie-4 noiembrie 1918) le-a avut asupra imperiului, autorul prezintă și analizează, cu autoritatea pe care și-o oferă cunoașterea profundă a subiectelor abordate, consecințele: armistițiul, recunoașterea dreptului la autodeterminare al cehilor, slovacilor și sud-slavilor, proclamarea republicii și abolirea monarhiei (12 noiembrie), desprinderea Ungariei din cadrul dualismului și proclamarea Republicii Populare Ungaria (16 noiembrie), care sub presiunea bolșevicilor s-a

transformat în Republica Ungară a Sfaturilor sau Republica Sovietică Ungaria (21 martie 1919), ce a fost condusă de Béla Kun până la 6 august 1919, crearea Armatei Roșii ungare, care în contextul complicat al încheierii Marelui Război și al negocierilor dificile de la Paris a atacat România și Slovacia, înfrângerea acesteia și prăbușirea regimului ca urmare a intervenției armatei române, preluarea guvernului de către amiralul Miklós Horthy (p. 20). A doua temă majoră analizează realitățile interne din Transilvania în contextul izbucnirii revoluției de la Budapesta și constituirea Consiliului Național Român Central și al Gărzilor Naționale Române. Așa cum arată și autorul, secolul naționalităților a modificat harta Europei, ca urmare a constituirii statelor naționale. Concluziile care rezultă din acest studiu privesc consecințele încheierii Primului Război Mondial: apariția pe harta lumii a încă 14 state naționale noi și mai ales semnificația pe care participarea delegațiilor de la Chișinău și Cernăuți, alături de reprezentanții aleși ai populației din Transilvania, a avut-o la Adunarea de la 1 decembrie 1918, când Adunarea Națională a votat Unirea Transilvaniei cu România (p. 25).

Al doilea articol aparține a doi istorici consacrați, Ion Giurcă și Adrian Diaconu, și are ca titlu *Armata română în anul Marii Uniri – Operațiuni militare în Basarabia*. Autorii analizează problemele pe care le-a cunoscut activitatea Sfatului Țării de la Chișinău, care au

determinat guvernul român ca la 4/17 ianuarie 1918 să decidă autorizarea intervenției armatei române la est de Prut, cu scopul asigurării ordinii. Așa cum rezultă din prezentarea și analiza autorilor, intrarea armatei române condusă de generalul Broșteanu a fost bine pregătită pentru prevenirea oricărei surprize, prezența ei în Chișinău fiind salutăată și de Ion Pelivan. Recunoașterea importanței prezenței militarilor români în Basarabia este dovedită de prezența la Chișinău a unui număr mare de generali, mai ales în ziua de 27 martie 1918, în timpul desfășurării lucrărilor Sfatului Țării, unde generalul Istrate aștepta mesajul parlamentului basarabean (pp. 103-104). Astfel, posibilitatea ca reprezentanții românilor din Basarabia să poată decide singuri și în deplină libertate soarta propriului destin s-a datorat și prezenței și acțiunilor armatei române, care a lichidat grupurile de bolșevici și de rezerviști bolșevizați. Ion Inculeț, unul din liderii de seamă ai românilor din Basarabia, a recunoscut că prin intrarea armatei române în Chișinău elementele românești au câștigat mai mult curaj și speranțe (p. 106).

Al treilea articol al volumului poartă titlul *Situația politică și militară din România la sfârșitul anului 1917 și în prima parte a anului 1918. Unirea Basarabiei cu țara mamă* și este semnat de Vasile Popa. Ideea centrală a articolului este că unitățile române au constituit un suport solid procesului unionist, realizându-se primul pas pe calea înfăptuirii României Mari (p.142).

Articolul al patrulea aparține istoricului Corneliu Mihail Lungu și se intitulează *Contextul intern și extern al întregirii României în 1918*. Autorul ne prezintă fațetele complexe al contextului intern și internațional al perioadei prin ochii unor diplomați străini, care au ieșit la lumină în urma studierii mai multor documente ale diplomației epocii. Astfel, articolul amintește despre raportul atașatului militar al Belgiei la Paris, I. Lambert, sau al însărcinatului cu afaceri al Elveției în România, G. Boissier, și o serie de note adresate de guvernul Republicii Moldovenești guvernului României, precum și un raport al ministrului Spaniei la București despre mărețul act de reîntregire a României din 1918 (p. 148).

Istoricul Alin Spânu întregeste în mod fericit tema unirii Basarabiei cu România, prin prisma acțiunilor pe care le-a desfășurat România prin intermediul armatei, cu articolul *Situația de securitate din Basarabia la începutul anului 1918 în amintirile Generalilor Dumitru Macovescu și Ioan Popescu-Sanitaru*. Autorul ne arată cum destinul celor doi generali s-a intersectat pe teritoriul Basarabiei unde au acționat, dând dovadă de eroism și responsabilitate, iar deciziile luate au condus la scoaterea Basarabiei de sub teroarea bolșevică. Toate aceste acțiuni au permis creșterea încrederii locuitorilor Basarabiei în armata și statul român, ceea ce a condus la crearea unei atmosfere propice luării deciziei Sfatului Țării ca această parte a Moldovei istorice să se reunească cu

România. Generalul Popescu-Sanitaru a condus Divizia 13 Infanterie pe frontul de la Mărășești, unde, pe 6 august, a repurtat o imensă victorie împotriva trupelor germano-austro-ungare. Pentru faptele de vitejie, generalul a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a. Destinul a făcut ca, după confiscarea puterii de către comuniști, eroul de la Mărășești și eliberatorul Basarabiei de sud să fie inclus pe lista dușmanilor, fiind arestat și trimis la penitenciarul Făgăraș, unde a trecut la cele veșnice, după patru ani de suferințe, în 1954 (p. 162).

Muzeograful basarabean Mihai Dohot contribuie la divulgarea aspectelor importante ale epocii cu articolul *Elementele clandestine, teroriști și revoluționari bolșevici în imaginile fotografice din preajma Marii Uniri în Basarabia*. Autorul amintește faptul că din perioada Primului Război Mondial nu au rămas posterității multe fotografii și asta fie pentru că nu au fost realizate, deoarece prea puțini fotografi basarabeni s-au încumetat să-și riște meseria în acele zone (p. 177), fie din cauza vicisitudinilor vremurilor care au urmat. Această situație ne limitează nouă, la o sută de ani de la evenimente, crearea unei imagini complete despre momentele care au condus la realizarea unirii. Cu toate acestea, autorul a selectat din Colecția Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală precum și din Arhiva Națională a Republicii Moldova fotografii inedite care reprezintă imagini cu Comitetul revoluționar bolșevic în

cadrul Armatei a 8-a ruse pe frontul românesc, în mijlocul lor aflându-se P. I. Baranov (1917), și cu un grup de partizani care acționa în Transnistria (1918-1919).

Articolul istoricului Florin Gheorghe Ghețau, *Guvernarea Alexandru Marghiloman (5/18 martie-24 octombrie/ noiembrie 1918)*, analizează un subiect mai sensibil în istoriografia românească, care a fost evitat în general de către istorici. Nu trebuie să uităm că, după marile victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din vara anului 1917, prin care armata română s-a acoperit de glorie, demonstrând lumii întregi că, dacă dispune de tehnica militară adecvată poate ține piept oricărei armate, România a fost nevoită, din cauza defecțiunilor din armata țaristă (dezertare, non combat sau refuzul de a sprijini trupele române aflate pe front, care au culminat cu prăbușirea frontului din Moldova din cauza declanșării Revoluției din Octombrie 1917 și bolșevizarea armatei), să ceară o pace separată cu Germania. Domnul Ghețau ne prezintă elementele principale ale celor șapte luni ale guvernului Marghiloman, încercând o recuperare a imaginii politicianului conservator acuzat de trădare și de colaborare cu ocupantul german. În opinia sa, Marghiloman a salvat Casa Regală a României și tronul lui Ferdinand, prin încheierea Tratatului de Pace de la București, a organizat alegeri parlamentare și a încercat reorganizarea aparatului de stat, dar a făcut greșeala de a inculpa o serie de

foști demnitari care au făcut parte din guvernele I. C. Brătianu. (p.203). Marghiloman are totuși o mare realizare, deoarece sub guvernarea sa unirea Basarabiei cu România s-a înfăptuit.

Istoricul Valentin Ciorbea contribuie, în articolul *Dobrogea-Anul 1918*, cu o temă care în istoriografia românească nu este centrală, dar care este importantă în cadrul volumului. Autorul expune motivația pentru care Germania a decis constituirea primei administrații militare, denumită Administrația Germană de Etapă din Dobrogea, și anume nevoia stringentă de materii prime și produse agroalimentare.

Istoricul Stoica Lascu, în articolul *Mărturii contemporane privind Dobrogea anului 1918*, prezintă informații interesante și prețioase despre modul în care s-a desfășurat ocupația Puterilor Centrale prin prisma izvoarelor arhivistice, a mărturiilor din epocă și a presei. Este de remarcă modul în care propaganda germană acționa în zilele ocupației, prin intermediul publicației *Voissche Zeitung*.

Articolul *Acte și acțiuni politico-administrative înfăptuite de Consiliul Național Român din Cernăuți și de guvernul bucovinean în vederea unirii Bucovinei cu România* este semnat de profesorul Vasile Pășailă. Autorul prezintă evenimentele complexe și problematicile pe care le-au cunoscut românii din Bucovina. El scoate în evidență faptul că după ce ucrainenii s-au pronunțat pentru constituirea unui stat autonom în

cadrul monarhiei austro-ungare, iar la Lemberg luase ființă Rada Ucraineană, unde s-a pus problema unirii Galiției de Est și a Bucovinei cu Ucraina Mare, cu centrul la Kiev, românii au început să se organizeze. Consiliul Național Român, împreună cu Iancu Flondor, a cerut intervenția armatei române în Bucovina. Ca răspuns la această cerere, autoritățile române au aprobat ca Divizia a III-a, aflată sub comanda generalului Iacob Zadik, să intre în Bucovina pentru a sprijini CNR. Intervenția armatei române a ușurat demersul CNR de a controla Bucovina și Cernăuțiul. Astfel, începând cu 11 noiembrie 1918, guvernul bucovinean a preluat controlul teritoriului. Este momentul în care Ion Nistor va fi însărcinat cu redactarea Actului Unirii ce trebuia aprobat de viitorul Congres General al Bucovinei. Ulterior, Congresul a adresat o telegramă Regelui Ferdinand, prin care i se aducea la cunoștință „unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei în hotarele ei actuale cu Regatul României” (p. 287).

Istoricul Gheorghe Sbârnă propune publicului interesat articolul ce are o temă interesantă: *Propaganda românească în străinătate în sprijinul Marii Uniri din 1918*. Autorul descrie modurile în care diplomații români au urmărit să convingă oamenii politici și opinia publică din străinătate că voința poporului român este de a continua lupta alături de Puterile Aliate, deoarece numai victoria acestora putea să asigure împlinirea idealului unității naționale. Gheorghe Sbârnă

analizează și acțiunile intelectualilor români din Capitala Franței, unde un rol important în coordonarea activității de propagandă l-a avut Biroul de Presă Român din Paris. Acțiunile în sprijinul României s-au desfășurat de către Constantin Angelescu, Vasile Stoica, Ludovic Mrazec și Constantin Danielopol în SUA sau de profesorul Simion Mândrescu în Italia. Activitatea de sprijinire a intereselor statului român desfășurată de românii din străinătate în 1918 a avut ca obiectiv împlinirea idealului național și s-a realizat prin informarea cercurilor politice din țările aliate și neutre asupra cauzei românești.

Articolul *O sută de ani de la Mare Unire a tuturor românilor. Percepția evenimentelor în memoria colectivă în patru imagini* aparține istoricului militar Constantin Hlihor. Autorul arată modul în care evenimentele ce au marcat procesul unității naționale au fost zugrăvite sau interpretate în contururi și reprezentări diferite, care au fost deformate și influențate de imperative ideologice (p. 319). Autorul pune în lumină manipularea prospectivă a istoriei de către elitele intelectuale, ceea ce a condus la modificarea memoriei colective prin intermediul discursurilor hipernaționaliste sau prin impunerea unui discurs de tip marxist, globalist sau chiar integraționist-nivelator.

Istoricul Ioan Opreș propune articolul *Reverberația Reîntregirii și a deplinei uniri în rândul prizonierilor români din Rusia și Italia*. Tema prizonierilor de război este

importantă deoarece aceștia au provenit din militarii care au luptat pentru întruparea României Mari și, prin sacrificiul sângelui, au adus unitatea politică. Opriș afirmă că numărul prizonierilor români din Rusia, care luptaseră pentru armata austro-ungară, se ridica în jurul a 100 000. Și în Italia se găseau mulți ofițeri și soldați români care proveneau din Transilvania, Banat și Bucovina, căzuți prizonieri de război, și care au intrat în cadrul acordurilor de reciprocitate a schimburilor de prizonieri (p. 339).

Un articol interesant aparține lui Cristian Scăiceanu și se intitulează *Marea Unire din 1918 reflectată în filatelie*. Emiterea de mărci poștale reprezintă un atribut al suveranității oricărui stat, acestea putând fi folosite pentru propaganda politică, culturală, sportivă sau turistică. Astfel, primele referiri la Transilvania apar pe timbrele românești în anul 1915, cu scopul ajutorării românilor din această provincie istorică, fiind imprimată efigia lui Traian. Primele mărci poștale românești care au legătură cu Marea Unire din 1918 au apărut în 1919. Autorul surprinde foarte bine perioada de trecere de la sistemul de timbre austro-ungar la cel românesc în Transilvania. Cauza principală a fost faptul că fabrica de timbre de la București nu avea capacitatea tehnică de a imprima cantitățile necesare și astfel s-a prelungit folosirea mărcilor poștale maghiare în Transilvania, însă s-a aplicat un supratipar peste timbrele ungurești în care era înscris, în primul cerc, textul

Regatul României și monograma FF a regelui Ferdinand, iar peste al doilea cerc era imprimat numele noii monede: leu.

Articolul *Presa maghiară din actualele județe Covasna și Harghita despre Marea Unire de la 1 decembrie 1918* este semnat de arhivistul și sociologul Ioan Lăcătușu. Articolul are o particularitate importantă prin faptul că prezintă atât informații publicate în presa maghiară de acum un secol, tipărite în fostele comitate Ciuc, Odorhei și Trei Scaune referitoare la Marea Unire, cât și pasaje din mass-media actuală și câteva lucrări de istorie a Ținutului Secuiesc.

Ovidiu Muntean contribuie cu articolul *De la loialitatea dinastică la identitatea națională. Cazul ofițerului maramureșean Artur Dan*, unde sunt abordate însemnările din jurnalele de pe front, care au fost donate Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei.

Articolul *Portrete ale Marii uniri. Drumul bihorenilor de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918* este semnat de muzeograful Cristiana Liana Pușcaș. Autoarea amintește detalii importante, punând accentul pe faptul că în casa avocatului Aurel Lazăr a fost găzduită ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român în cadrul căreia s-a adoptat Declarația de Independență, care anunța desprinderea națiunii române de monarhia austro-ungară și exprima dreptul acesteia de a-și hotărî singură soarta printre națiunile libere. Portretele

descrise de Cristiana Liana Pușcaș se regăsesc în expoziția „Drumul bihorenilor la Cetatea Unirii”.

Articolul cercetătorului Constantin Băjenaru se intitulează *Prin aclamație unanimă Făgărășenii și Brănenii pecetluiesc și ei împlinirea idealului național*. Așa cum rezultă din articol, primele adunări naționale pentru constituirea Sfaturilor și Gărzilor Naționale din comitat s-au ținut la Bran, la care au participat reprezentanți ai satelor brănene, unde s-a decis ca Sfatul Național local să aibă doi președinți, fiind aleși medicii Iosif Pușcariu și Aurel Stoian. Consiliul Național din Făgăraș avea 52 de membri și era condus de avocatul Nicolae Șerban. Pe 18 decembrie 1918 armata română a intrat în Făgăraș, iar mesajul de întâmpinare a fost rostit de proto-popul N. Borzea. În aceeași linie se înscrie și articolul lui Emilian Stoian, *Participarea Branului la Marea Unire*, unde comunele Branului și populația și-au manifestat dorința de a se uni cu țara.

Ion Rustoiu contribuie cu un articol interesant numit *Notarii și rolul lor în timpul Marii Uniri*. Autorul prezintă rolul pe care notarii l-au avut în cadrul acțiunii de legitimare a acțiunilor de la Alba Iulia din

1 decembrie 1918 deoarece, prin activitatea lor, au validat documentele credenționale care autentificau prezența delegaților aleși la Marea Adunare Națională. De cele mai multe ori prezența notarilor a trecut aproape neobservată sau au fost priviți ca simpli funcționari (p. 497).

Ultimul articol al prezentului volum recenzat aparține doamnei Doina Păuleanu și are titlul *Marele Război în viața și creația lui Nicolae Tonitza*. Autoarea menționează faptul că Marele Cartier General a ordonat ca artiștii din gruparea Arta Română să facă parte din structurile sale, ceea ce a permis acestora să execute schițe pe front. Artiștii au reușit să zugrăvească adevărata față a războiului, de multe ori lucrând în frig, fără hrană, cu moartea aproape de sufletul lor. Lucrările lui Tonitza sunt modeste prin dimensiunea și factura lor, dar exprimă un tragism și o sobrietate neobișnuite, mai ales în scenele inspirate din viața românilor căzuți prizonieri în Bulgaria. Din lucrările sale reprezentative pentru această perioadă amintim *Odaia soldatului și Mama soldatului pe un deal plin de cruci* (p. 524).

Florin GRECU